

บทที่ 5

สรุปเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

ในสังคมไทย พระภิกษุสงฆ์มีบทบาทสำคัญเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชน นับแต่ก่อนสมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในอดีตพระภิกษุสงฆ์มีบทบาทสำคัญหลักคือ เผยแพร่ศาสนา สั่งสอนอบรมกล่อมเกลাজิตใจของคนในสังคมในยุคนั้นๆ นอกจากบทบาททางด้านศาสนา และในศิลปวัฒนธรรมพระภิกษุสงฆ์ก็มีส่วนสำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดวาอารามต่างๆ เป็นบ่อเกิดแห่งศาสตร์ และศิลปเกือบทุกแขนง อาทิเช่น ช่างศิลปต่างๆ นั้นพระภิกษุสงฆ์จะคอยสอดแทรกซึมซับคตินิยมทางพุทธศาสนาให้แก่ผู้เฝ้าหาความรู้ การเรียนรู้ในอดีตมิได้จัดการศึกษาเป็นระบบเช่นปัจจุบัน แต่อาศัยการใฝ่รู้การเรียนรู้กับวัดหรือพระภิกษุสงฆ์ในลักษณะการฝากตัวเป็นศิษย์กับอาจารย์ หรือแม้แต่พระภิกษุสงฆ์ที่บวชใหม่ก็จะศึกษาเรียนรู้ควบคู่กันไปกับการศึกษาธรรมะ แหล่งการศึกษาเรียนรู้จึงเกิดจากวัดวาอารามเป็นหลัก นอกจากด้านศิลปวัฒนธรรมแล้ว ในด้านภาษาวรรณกรรมต่างๆ นิทานชาดก ตลอดจนพุทธปรัชญาที่เกิดจากวัดมีมากมาย นิสัยคนไทย บุคลิกลักษณะคนไทยที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ส่วนหนึ่งมาจากพื้นจิตใจที่เป็นคนใญ่ญกั้วการำบาป คตินิยมเช่น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เวย้อมระงับด้วยการไม่จองเวร หรือการรู้จักให้อภัย หรือบางเรื่องที่มีผลกระทบต่อตนเอง หากเห็นว่าไม่ทำให้เดือดร้อนลำบากมากก็มักจะใช้คำพูดว่าไม่เป็นไร บุคลิกลักษณะเหล่านี้ถูกปลูกฝังในจิตใจคนไทยมานาน ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยังจะอยู่เป็นครอบครัวใหญ่ การเคารพผู้อาวุโสกว่าการเคารพนบนอบต่อผู้หลักผู้ใหญ่ก็เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของคนไทย

ในสังคมชนบทวัดคือ ศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน หากมีประเด็นทางศาสนา หรืองานบุญต่างๆ จะใช้วัดเป็นศูนย์กลางประสานงาน มีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำทางความคิด เสนอแนะวัดและบ้านจึงผูกพันเกี่ยวข้องกันจนแยกไม่ออก ซึ่งเคยมีคำพูดว่า “วัดจะดีมีหลักฐานเพราะบ้านช่วย บ้านจะสวຍเพราะวัดตตินิสัย บ้านกับวัดผลัดกันช่วยก็อวยชัย ถ้าขัดกันก็บรลยัทั้งสองทาง” จึงเห็นได้ว่าวัดหรือพระภิกษุสงฆ์กับบ้าน หรือพุทธศาสนิกชนต่างพึ่งพาอาศัยกัน หากท้องถิ่นใดพระสงฆ์กับชาวบ้านแตกแยกกันย่อมเกิดปัญหา หากพระภิกษุสงฆ์กับชาวบ้าน

มีความเข้าใจสามัคคีกันต่างฝ่ายต่างเกื้อหนุนกันก็จะทำให้สังคมท้องถิ่นนั้นมีความสามัคคีสังคมเป็นปึกแผ่น

พระสงฆ์จึงเป็นบุคคลที่สังคมคาดหวังไว้สูง เพราะถือว่าพระภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยการบิณฑบาตรยังชีพ ตามพระธรรมวินัยห้ามพระภิกษุสงฆ์ประกอบอาชีพ เช่นเดียวกับคฤหัสถ์ ดังนั้นเมื่อพระภิกษุสงฆ์ไม่ได้ประกอบอาชีพ จึงไม่มีทรัพย์สินอื่นจึงต้องอาศัยการบิณฑบาตรจากชาวบ้าน และชาวบ้านก็นิยมการทำบุญใส่บาตรในความเชื่อว่าการทำบุญใส่บาตรเผื่อคนที่ล่วงลับไปแล้วหรือเผื่อโลกหน้า

ในส่วนของการดำเนินการทางด้านพระธรรมวินัยของพระภิกษุสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 ในส่วนของการดำเนินการทางพระวินัย ซึ่งได้ออกกฎหมายอาญา มาตรา 11 ว่าด้วยการลงนิคหกรรมนั้น มีปัญหาอุปสรรคไม่สอดคล้องเป็นไปตามเจตนารมณ์ตามแนวทางการดำเนินการทางพระวินัยในสมัยพุทธกาล และทำให้เกิดข้อขัดข้อง ลำช้า ชับซ้อน ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 ซึ่งจะได้วิเคราะห์ถึงปัญหาอุปสรรคตาม ลำดับ ดังต่อไปนี้

วิเคราะห์ปัญหาการดำเนินการทางด้านพระธรรมวินัย

1. หลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการ

หลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการทางด้านพระธรรมวินัยตามกฎหมายอาญา มาตรา 11 นั้น การเริ่มต้นคดีจะเริ่มด้วยการฟ้องร้อง มีโจทก์และมีจำเลยซึ่งเป็นพระภิกษุกล่าวหาว่ากระทำความผิด มีกระบวนการไต่สวน การสืบพยาน การนัดพิจารณา การพิจารณาคดี คู่ความไม่มาตามกำหนดนัดจะถือว่าการนัดพิจารณาทำให้เสียหายต่อรูปคดี การฟ้องต้องระบุฐานความผิด เมื่อวินิจฉัยคดีแล้วสามารถอุทธรณ์และฎีกาได้ หลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการดังกล่าวเป็นการเลียนแบบกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของศาล ซึ่งไม่เหมาะที่จะนำมาใช้กับพระภิกษุสงฆ์ เนื่องจาก องค์คณะผู้พิจารณาคดีมีความรู้เฉพาะด้านพระธรรมวินัย แต่ขาดความรู้ทางด้านกฎหมาย ทำให้ไม่เข้าใจเงื่อนไขของกฎหมาย และกฎหมายอาญา มาตรา 11 ดังกล่าวได้เลียนแบบข้อความทางกฎหมาย ตลอดจนหลักเกณฑ์ต่างๆ จนคล้ายคลึงกัน ทำให้ผลการพิจารณาคดีทางด้านพระวินัยเกิดความล่าช้า มีความซับซ้อน ไม่เป็นไปตามพระธรรมวินัย

2. การเริ่มต้นคดี

ตามกฎหมายอาญา มาตรา 11 ข้อ 12 กำหนดให้การเริ่มต้นคดีโดยการมี

โจทก์ฟ้องพระภิกษุ โดยการยื่นเป็นหนังสือต่อเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะต้นสังกัด ในเขตที่ความผิดเกิดขึ้น หรือเริ่มต้นโดยพระภิกษุซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นโจทก์แทนสงฆ์ ซึ่งการกำหนดการ เริ่มต้นคดีดังกล่าวทำให้การนำคดีเข้ามาสู่การพิจารณาเป็นไปโดยยากลำบาก เนื่องจากความผิดที่บัญญัติไว้ในพระธรรมวินัยนั้น หากบุคคลธรรมดาทั่วไปไม่ถึงกับได้รับความเสียหายต่อตนเองอย่างแท้จริง หรือเป็นผู้มีส่วนได้เสียอย่างแท้จริง ก็มิกล้าที่จะตั้งตนเป็นโจทก์ฟ้องร้อง กล่าวหาพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งอาจมีความกลัวต่อบาป และสถานะพระภิกษุสงฆ์นั้นยังอยู่ในความรู้สึกที่สังคมให้ความคาดหวังไว้สูง หากจะอาศัยพระภิกษุสงฆ์รูปใดรูปหนึ่งให้เห็นว่าได้รับความเสียหายต่อตนเอง และตั้งตนเป็นโจทก์ฟ้องร้องกล่าวหาพระภิกษุรูปอื่นเป็นข้อจำกัดที่แคบเกินไป การฟ้องร้องกล่าวหาพระภิกษุสงฆ์ ค่อนข้างยากลำบาก พระพุทธศาสนาเป็นสมบัติของทุกๆ คน ที่จะต้องให้ความอุปถัมภ์ ปกป้อง ค้ำครอง มิให้เกิดความเสื่อมเสีย หากมีการเปิดกว้างให้พุทธศาสนิกชนที่ทราบเรื่องการกระทำผิด วินัยของพระภิกษุสงฆ์ สามารถที่จะแจ้งเรื่องราวข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นให้ฝ่ายสงฆ์ทราบ และดำเนินการต่อไปได้ เมื่อฝ่ายสงฆ์ได้ทราบเรื่องก็สามารถดำเนินการต่อไปได้

3. องค์คณะผู้พิจารณาวินิจฉัย

องค์ผู้พิจารณาวินิจฉัยชั้นต้น ประกอบไปด้วย พระภิกษุ ผู้ปกครองสงฆ์ที่มีความใกล้ชิดกับผู้ถูกฟ้องร้อง ทำให้ผลการวินิจฉัยคดีเอนเอียงไปทางใดทางหนึ่งได้ องค์คณะผู้พิจารณาวินิจฉัยไม่ใช่เจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา และไม่มีอำนาจในการเรียกบุคคลมาให้ถ้อยคำ หรือส่งเอกสารและหลักฐานเพื่อประกอบการวินิจฉัย ทำให้องค์คณะผู้พิจารณาวินิจฉัยไม่สามารถแสวงหาพยานหลักฐานให้ได้ความจริงตามที่ถูกฟ้องร้องกล่าวหาได้

4. มาตรการระหว่างการดำเนินคดี

พระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาฟ้องร้องว่ากระทำผิดพระธรรมวินัยไม่ว่าจะเป็นความผิดขั้นโทษอย่างหนักถึงปาราชิก หรือโทษอย่างกลางสังฆมติเสส หรือโทษอย่างเบาปาจิตติยะก็ตาม ในระหว่างการดำเนินคดี หากปรากฏหลักฐานชัดเจนหรือหากให้ดำรงอยู่เป็นพระภิกษุสงฆ์ต่อไป อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อหมู่คณะได้ ไม่มีมาตรการในการดำเนินการให้สึกหรือให้ละสมณเพศไปในระหว่างการดำเนินคดีแต่อย่างใด สำหรับกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ 21 (พ.ศ. 2538) ว่าด้วยการให้พระภิกษุละสมณเพศนั้น เป็นวิธีการให้พระภิกษุละสมณเพศที่กระทำผิดทางพระวินัยเท่านั้น แต่ยังไม่มียกกฎหมายเถรสมาคมที่ว่าด้วยการให้พระภิกษุละสมณเพศในระหว่างต้องหาคดีอาญาเลย อาจทำให้บุคคลที่อาศัยความเป็นพระภิกษุสงฆ์ก่อให้เกิดความเสียหายในระหว่างที่ยังไม่มีคำวินิจฉัยคดี และหากผลการพิจารณาวินิจฉัยยังไม่ยุติและมีความจำเป็นที่ต้องนำตัวพระภิกษุรูปนั้นมาสู่กระบวนการทางศาลในฐานะผู้ต้องหาหรือจำเลยในสภาพที่ยังครองผ้ากาสาวพัตร์ อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อภาพลักษณ์ของพระภิกษุสงฆ์ได้

5. อำนาจของมหาเถรสมาคม

มหาเถรสมาคม ซึ่งประกอบไปด้วย สมเด็จพระสังฆราช และพระราชาคณะ ตามจำนวนที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดไว้ เป็นคณะบุคคลที่ทำหน้าที่ในการควบคุม ปกครองดูแลคณะสงฆ์ทั่วราชอาณาจักรให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ตลอดจนมีหน้าที่ในการออกกฎระเบียบ และคำสั่งต่างๆ เพื่อออกใช้บังคับ แต่มหาเถรสมาคมก็ประกอบไปด้วย พระราชาคณะที่มาโดยตำแหน่ง มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย แต่ไม่มีบุคลากรในการสนับสนุน ตลอดจนเครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ ในส่วนของการดำเนินการทางวินัย เมื่อมีปัญหาที่ยังมหาเถรสมาคม มหาเถรสมาคมเป็นเพียงรูปแบบของการดำเนินการ แต่ไม่สามารถที่จะเข้าไปตรวจสอบข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ในสถานที่ต่างๆ ตลอดจนการเข้าไปในสถานที่ที่ต้องห้ามตามพระวินัยสงฆ์ ทำให้ไม่สามารถรู้ข้อเท็จจริงได้อย่างต่อแท้ การตรวจสอบ ควบคุมความประพฤติของสงฆ์นั้น ควรจะมีคณะบุคคล จากภายนอกเข้ามามีช่วยเหลือ สนับสนุนงานของมหาเถรสมาคม และควรมีนิติกรที่มีความรู้ด้าน กฎหมายเพื่อถวายคำแนะนำ ทำให้เกิดความคล่องตัวและมีความชัดเจนยิ่งขึ้น และควรมีอำนาจทางกฎหมายรองรับในการสั่งการทางปกครอง

6. โทษทางพระวินัย

ในอดีตประเทศไทยเคยบัญญัติกฎหมายให้ความผิดฐานเสพเมถุนอันเป็นความผิดขั้นปาราชิก เป็นความผิดและมีโทษทางอาญา และถือว่าเป็นความผิดร้ายแรงต่อศาสนา และถือว่าได้ขาดจากความเป็นพระภิกษุสงฆ์แล้ว ต่อมาได้ยกเลิกไปโดยเห็นว่าความผิดดังกล่าวเป็นความผิดเฉพาะทางด้านพระธรรมวินัย เว้นแต่เป็นกรณีที่เกิดจากการกระทำชำเรา หรือการกระทำอนาจารที่ผู้เสียหายไม่ได้ยินยอม ซึ่งถือว่าเป็นความผิดในฐานะอาญาอีกส่วนหนึ่งต่างหาก แต่ในปัจจุบันความผิดฐานเสพเมถุนที่จะเป็นความผิดทางอาญาต้องพิจารณาเป็นเรื่องๆ เมื่อวินิจฉัยว่าได้กระทำผิดวินัยถึงขั้นปาราชิก ก็มีโทษเพียงให้สึกออกไปเท่านั้น หากได้มีบทลงโทษในทางอาญาแต่อย่างใดไม่ จึงทำให้พระภิกษุสงฆ์อาจอาศัยช่องว่างของกฎหมายกระทำผิดให้เห็นอยู่เสมอ

7. ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินการทางวินัยและดำเนินคดีทางอาญา

เมื่อมีการกระทำผิดในทางอาญาเกิดขึ้น การดำเนินคดีอาญาทางฝ่ายบ้านเมืองก็ดำเนินคดีไปต่างหาก ฝ่ายสงฆ์ก็ไม่ได้ติดตามสอบถามเรื่องราวที่เกิดขึ้น เพื่อจะได้ดำเนินการทางวินัยต่อไปแต่อย่างใด ต้องรอให้มีการฟ้องร้องหรือเกิดความเสียหายขึ้นมาเสียก่อน และต้องมีโจทก์เป็นผู้เริ่มต้นคดี จึงทำให้การดำเนินการทางวินัยไม่บังเกิดผล ในส่วนของการดำเนินคดีอาญา หากเป็นความผิดทั่วๆ ไป เมื่อศาลพิจารณาพิพากษาคดีแล้ว ก็ไม่มีกฎหมายหรือระเบียบบัญญัติให้ต้องแจ้งข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเกี่ยวกับกรณีพระภิกษุสงฆ์ต้องหาคดีอาญาทราบแต่อย่างใด และผลคดีจะเป็นเช่นไรก็มีได้ตรวจสอบแจ้งผลให้ทราบ ทำให้ต่างฝ่ายต่างกระทำไปตามอำนาจ

หน้าที่ของตน ซึ่งทั้งที่จะสามารถดำเนินการไปในเวลาพร้อมๆ กันได้ ก็มีได้กระทำ เมื่อผลการดำเนินการทางพระวินัยยังไม่ยุติหรือยังมิได้ดำเนินการ สถานะของพระภิกษุสงฆ์ก็ยังคงอยู่ แต่การดำเนินการทางคดีอาญาต้องดำเนินการไปตามขั้นตอนของกฎหมาย ทำให้สถานะของพระภิกษุสงฆ์เข้าไปสู่องค์กรกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของฝ่ายบ้านเมืองให้เห็นอยู่เสมอ ซึ่งพุทธศาสนิกชนที่พบเห็น เกิดความรู้สึกที่ไม่ดีต่อพระภิกษุสงฆ์ตลอดจนบุคคลที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตัวต่อพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยแตกต่างกัน สำหรับคดีอุกฉกรรจ์ และมีพยานหลักฐานน่าเชื่อว่าเป็นผู้กระทำความผิด และสมควรที่จะให้ฝ่ายสงฆ์รับทราบข้อเท็จจริงเพื่อพิจารณาสั่งการหรือดำเนินการ ให้พระภิกษุรูปนั้นสึกหรือสละสมณเพศไปในระหว่างการดำเนินคดีโดยรวดเร็ว

8. การตรวจสอบสถานะภาพพระภิกษุสงฆ์

ในปัจจุบันมีกรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง การตรวจสอบความประพฤติของพระภิกษุสงฆ์ ส่วนใหญ่จะอยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าอาวาส หรือพระภิกษุ ผู้ปกครองสงฆ์ของแต่ละฝ่าย สำหรับหน่วยงานของกรมศาสนาเป็นเพียงผู้สนองงานของคณะสงฆ์ ไม่ได้มีอำนาจหน้าที่เข้าไปตรวจสอบดำเนินการอย่างชัดเจน หากพบเห็นการกระทำผิดก็จะแจ้งไปยังวัดต้นสังกัดที่ภูมิลำเนาของพระภิกษุ หรือดำเนินการนำตัวไปให้เจ้าคณะท้องถิ่นดำเนินการต่อไป ในส่วนเจ้าพนักงานตำรวจไม่มีอำนาจหน้าที่โดยตรงในการจับกุมพระภิกษุผู้กระทำความผิดทางพระวินัย เว้นแต่การกระทำนั้นเข้าข่ายความผิดอาญาด้วย การตรวจสอบสถานะภาพของพระภิกษุสงฆ์ โดยทั่วไปจึงมักไม่ค่อยได้รับผลเท่าที่ควร การแต่งกายหรือใช้เครื่องหมายที่แสดงว่าเป็นพระภิกษุ สามเณร นักพรต นักบวช ในศาสนาใดโดยมิชอบตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 208 นั้น ยังไม่มีความชัดเจนเท่าที่ควร มาตรการในการดำเนินการกับการบวชโดยมิชอบหรือการแต่งกาย หรือใช้เครื่องหมายที่แสดงว่าเป็นพระภิกษุ ยังจะต้องดำเนินการตามขั้นตอน จึงทำให้บุคคลมักแต่งกาย หรือแอบอ้างความเป็นพระภิกษุสงฆ์ทำผิดอยู่เสมอ

วิเคราะห์ปัญหาการดำเนินคดีอาญา

ในส่วนของการดำเนินคดีกับพระภิกษุสงฆ์นั้น จากการศึกษาที่ผ่านมามีปัญหาในการดำเนินการกับพระภิกษุสงฆ์ในแต่ละขั้นตอนที่แตกต่างกันไป ซึ่งจะได้วิเคราะห์ปัญหาตามลำดับดังต่อไปนี้

1. การจับกุมตรวจค้น

ในกรณีพระภิกษุสงฆ์กระทำผิดทางอาญาไม่มีกฎหมายยกเว้นหรือห้ามมิให้ทำการจับกุมแต่อย่างใด แต่ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี เล่มที่ 1 ลักษณะที่ 3 บทที่ 5 ข้อ 39 วางระเบียบไว้ว่า ในกรณีที่พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนากระทำความผิดอาญานั้น ไม่มีกฎหมายในที่ได้บัญญัติห้ามมิให้จับกุมแต่ประการใด เจ้าพนักงานคงทำการจับกุมได้เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป แต่ให้ระลึกว่าพระภิกษุสามเณรนั้น เป็นที่เคารพกราบไหว้ของพุทธศาสนิกชน การกระทำใด ๆ ต่อพระภิกษุสามเณรนั้น จะต้องกระทำด้วยความเคารพและอ่อนโยนในทุกกรณี แต่เมื่อทำการจับกุมตัวมาได้แล้ว ถ้าจำเป็นจะต้องควบคุมให้ปฏิบัติตามระเบียบที่ว่าด้วยการควบคุมต่อไป สำหรับในกรณีที่พระภิกษุสงฆ์กระทำผิดเฉพาะในทางด้านพระวินัย กระทรวงศึกษาธิการเคยขอความร่วมมือให้เจ้าพนักงานตำรวจที่พบเห็นนำตัวไปส่งมอบต่อกรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการได้ การนำตัวพระภิกษุสงฆ์ที่กระทำผิดเฉพาะทางด้านพระธรรมวินัยเป็นเพียงการขอความร่วมมือ แต่ยังมีได้ให้อำนาจตามกฎหมายในการจับกุมที่ชัดเจน

2. การสอบสวน

ในการสอบสวนพระภิกษุสงฆ์ที่ต้องหาคดีอาญานั้นไม่ได้มีระเบียบหรือกฎหมายให้ปฏิบัติต่อพระภิกษุสงฆ์โดยเฉพาะ คงยึดหลักการสอบสวนเช่นเดียวกับผู้ต้องหาทั่วไป แต่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 29 ได้กำหนดวิธีทางที่จะควบคุมผู้ต้องหาที่เป็นพระภิกษุสงฆ์ได้นั้น จะต้องดำเนินการสละสมณเพศเสียก่อน และสามารถให้ดุลยพินิจในการไม่ปล่อยตัวชั่วคราวพระภิกษุรูปนั้นได้ ในการสละสมณเพศพระภิกษุสงฆ์ที่ต้องหาคดีอาญานั้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มิได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติแต่อย่างใด ทั้งปรากฏว่า มิได้มีกฎหมายห้ามมิให้ควบคุมตัวแต่อย่างใด แต่อาศัยหลักการที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมาโดยนำตัวไปให้เจ้าคณะท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการ หากเจ้าคณะท้องถิ่นไม่ยอมสละสมณเพศหรือพระภิกษุรูปนั้นไม่ยอมสละสมณเพศ จะมีผลตามกฎหมายอย่างไร ย่อมทำให้เกิดปัญหาในการสอบสวนดังกล่าวได้

3. การฟ้องคดี

การฟ้องคดีอาญา เป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ พระภิกษุสงฆ์เมื่อกระทำผิดในทางอาญาไม่มีกฎหมายยกเว้นห้ามฟ้องคดีต่อศาลในขณะที่ยังเป็นพระภิกษุ แต่การปฏิบัติตัวต่อพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นผู้ต้องหายังไม่มีระเบียบปฏิบัติใช้สำหรับพระภิกษุสงฆ์โดยเฉพาะ พระภิกษุสงฆ์ที่ตกเป็นผู้ต้องหาอาจได้รับการปฏิบัติแตกต่างกัน ตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 มาตรา 29 พนักงานอัยการยังมีอำนาจในการปล่อยชั่วคราวหรือไม่เห็นสมควรให้ปล่อยตัวชั่วคราวก็ได้ หากไม่อนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวก็จำเป็นจะต้องให้สละสมณเพศพระภิกษุสงฆ์ในระหว่างการดำเนินคดีได้

4. การพิจารณาพิพากษาคดี

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 การพิจารณาและสืบพยานในศาลให้กระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยนั้น เมื่อพระภิกษุสงฆ์ที่ตกเป็นจำเลยและถูกดำเนินคดีในศาล สถานะพระภิกษุสงฆ์มีเครื่องแต่งกายคือ ผ้ายาสวพัตร ก็ต้องถูกดำเนินคดีในศาลซึ่งมีผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ผู้เสียหาย ทนายความ หรือประชาชนที่เข้าฟังการพิจารณาคดีก็จะทำให้เกิดความรู้สึกละอายใจ บุคคลในองค์กรยุติธรรมที่เกี่ยวข้องต่างก็ปฏิบัติต่อตัวพระภิกษุสงฆ์แตกต่างกันไป บางครั้งต้องจัดที่นั่งแยกต่างหากจากจำเลย การพิจารณาคดีควรต้องเสร็จก่อนเวลาอันสมควร การใช้คำพูดหรือซักถาม ควรใช้คำศัพท์เฉพาะที่ใช้กับพระภิกษุสงฆ์ จึงทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากบุคคลทั่วไปพอสมควร ตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2535 มาตรา 30 เมื่อจะต้องจำคุก กักขัง หรือขังพระภิกษุสงฆ์ตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณะเพศตามกฎหมาย

5. การบังคับโทษ

เมื่อจะจำคุก หรือขังจำเลยตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ห้ามมิให้จำคุกหรือกักขังจำเลยในสภาพที่ยังเป็นพระภิกษุสงฆ์เนื่องจากพระภิกษุสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือของพุทธศาสนิกชนเมื่อจะจำคุก หรือขัง จะต้องดำเนินการให้สละสมณะเพศเสียก่อน สำหรับผู้มีหน้าที่ในการให้สละสมณะเพศคือเจ้าหน้าที่ฝ่ายราชทัณฑ์ สำหรับวิธีการสละสมณะเพศพระภิกษุสงฆ์ในกรณีดังกล่าวก็ไม่มีระเบียบปฏิบัติเฉพาะ เจ้าหน้าที่ฝ่ายราชทัณฑ์จึงต้องดำเนินการตามที่เจ้าพนักงานตำรวจเคยปฏิบัติมากล่าวคือนำตัวพระภิกษุสงฆ์รูปนั้นไปให้เจ้าคณะท้องถิ่นดำเนินการให้สละสมณะเพศ หรือนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ให้มาสละสมณะเพศยังที่ทำการแล้วแต่กรณี

6. การประสานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เมื่อพระภิกษุสงฆ์ต้องหาคดีอาญาหรือต้องหาคดีอาญา ยังไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการประสานการเชื่อมโยงระหว่างองค์กรกระบวนการยุติธรรมกับฝ่ายคณะสงฆ์ ทำให้ต่างฝ่ายต่างดำเนินการไปตามอำนาจหน้าที่ของตนโดยไม่ได้คำนึงถึงความเสียหายที่จะเกิดกับความเชื่อถือศรัทธาในพุทธศาสนา และความเสียหายที่จะเกิดกับสถาบันพระภิกษุสงฆ์ปล่อยให้สถานะของพระภิกษุสงฆ์เข้าไปสู่กระบวนการยุติธรรมโดยไม่มีมาตรการปกป้องคุ้มครองที่เหมาะสมแต่อย่างใด เรื่องใดที่เห็นว่าเป็นเรื่องร้ายแรงต่อพุทธศาสนาหรือต่อภาพลักษณ์พระภิกษุสงฆ์ซึ่งน่าจะได้รับการแก้ไขปัญหาโดยเร็วก็มิได้ดำเนินการตามสมควรซึ่งปรากฏเห็นได้ในปัจจุบัน

5.2 ข้อเสนอแนะการดำเนินการด้านพระธรรมวินัย

พระภิกษุสงฆ์นั้นมีพระธรรมวินัยเป็นกรอบควบคุมความประพฤติและเป็นบุคลพิเศษในทางศาสนาที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือ มี พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 ออกบังคับใช้เพื่อสนับสนุนในการปกครองบริหารงานคณะสงฆ์เป็นไปโดยความเรียบร้อย ในส่วนการดำเนินการทางด้านวินัยนั้นได้ออกเป็นกฎหมายตราสามดวง คือ กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11 ว่าด้วยการลงนิคหกรรม เมื่อพิจารณาถึงสถานภาพภิกษุสงฆ์มีลักษณะคล้ายกับข้าราชการพลเรือน ซึ่งมีกฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 กำหนดวิธีการหลักเกณฑ์ดำเนินการทางด้านวินัยของข้าราชการพลเรือน ทั้งปรากฏว่าการดำเนินการด้านพระธรรมวินัยพระภิกษุสงฆ์ในสมัยพุทธกาลนั้นมีลักษณะคล้ายกับการสอบสวนความผิดวินัย และจากการศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินคดีอาญาในศาลเยาวชนและครอบครัว และศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินคดีอาญาในศาลทหารนั้นมียोजनाมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขวิธีการดำเนินการด้านพระธรรมวินัยของพระภิกษุสงฆ์ได้เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาในศาลเยาวชนและครอบครัว และการดำเนินคดีอาญาในศาลทหารมีกฎหมายที่ออกใช้บังคับโดยเฉพาะ มีกระบวนการพิจารณาที่แตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาทั่วไป ผู้วิจัยจึงเห็นว่าแนวทางการดำเนินการวินัยของข้าราชการพลเรือนมีส่วนคล้ายคลึงกับการดำเนินการด้านพระธรรมวินัยของพระภิกษุสงฆ์และขอเสนอแนะแนวทางดังต่อไปนี้

1. ควรแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505, แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสงฆ์ พ.ศ. 2535 และกฎหมายตราสามดวง ฉบับที่ 11 ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ซึ่งควรกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการด้านพระธรรมวินัยในรูปของการสอบสวน มีคณะกรรมการสอบสวน ถ้าเป็นความผิดร้ายแรงให้ตั้งคณะกรรมการขึ้นสอบสวน มีคณะกรรมการสอบสวนอย่างน้อยสามคนและมีบุคคลภายนอกที่มีความรู้ด้านกฎหมายอีกหนึ่งคนเข้ามาช่วยเหลือแนะนำ หากผลการสอบสวนเป็นประการใดให้ถือว่ายุติ เว้นแต่ความผิดร้ายแรงถึงขั้นปาราชิกสามารถอุทธรณ์ไปยังมหาเถรสมาคมต่อไปได้และหากผลการวินิจฉัยเป็นประการใดถือว่ายุติ เพื่อให้ผลการดำเนินการเกิดความคล่องตัวสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น

2. ควรแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505, แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสงฆ์ พ.ศ. 2535 และกฎหมายตราสามดวง ฉบับที่ 11 ว่าด้วยการลงนิคหกรรม กำหนดให้การเริ่มต้นคดีโดยพระภิกษุสงฆ์หรือประชาชนที่ได้รับความเสียหายสามารถที่จะแจ้งเรื่องราวข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นให้ฝ่ายสงฆ์ทราบ เมื่อฝ่ายสงฆ์ทราบเรื่องก็สามารถทำการสอบสวนไปได้ทันทีโดยไม่ต้องใช้วิธีตั้งตนเป็นโจทก์ฟ้องร้อง ทำให้การเริ่มต้นคดีง่ายขึ้น

3. ควรแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505, แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสงฆ์ พ.ศ. 2535 และกฎหมายอาญา มาตรา 11 ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ให้คณะกรรมการสอบสวนเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาและมีอำนาจเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนเพียงเท่าที่เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของกรรมการสอบสวนทำให้แสวงหาพยานหลักฐานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ควรแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505, แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสงฆ์ พ.ศ. 2535 และกฎหมายอาญา มาตรา 11 ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ให้มีวิธีการสอบสวนโดยวิธีการสอบสวนปากคำ และบันทึกถ้อยคำผู้ถูกสอบสวน

5. ควรแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505, แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสงฆ์ พ.ศ. 2535 และกฎหมายอาญา มาตรา 11 ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ถ้าพระภิกษุสงฆ์ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรงจนถูกตั้งคณะกรรมการสอบสวนหรือต้องหาคดีอาญาควรมีมาตรการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณะเพศเสียก่อน หรือหากมีความจำเป็นต้องไปศาลในฐานะจำเลยในระหว่างที่ผลการวินิจฉัยยังไม่ยุติ ควรคุ้มครองขบวนแห่ผ้ากาสาวพัตร์ในระหว่างอยู่ในศาล ทั้งนี้เพื่อเป็นการปกป้องคุ้มครองความเสียหายที่จะเกิดขึ้นต่อพุทธศาสนา

6. ควรแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505, แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสงฆ์ พ.ศ. 2535 และกฎหมายอาญา มาตรา 11 ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ถ้าพระภิกษุสงฆ์ถูกสอบสวนว่าได้กระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรงถึงขั้นปาราชิก แต่ไม่ได้ความชัดพอที่จะลงโทษได้แต่มีมลทินหรือมัวหมองในกรณีที่ถูกสอบสวนให้มหาเถรสมาคมสั่งให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณะเพศได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการดำเนินการกับผู้กระทำความผิดแต่อาจขาดพยานหลักฐานที่ชัดเจน

7. ควรแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505, แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสงฆ์ พ.ศ. 2535 และกฎหมายอาญา มาตรา 11 ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ถ้าปรากฏความผิดชัดแจ้งหรือพระภิกษุรูปนั้นรับสารภาพก็ไม่ต้องสอบสวนสามารถสั่งลงโทษทางวินัยให้สึกได้ทันที ซึ่งเป็นวิธีการที่สะดวกรวดเร็ว

8. ควรแก้ไขปรับปรุง กฎหมายอาญา มาตรา 11 ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ถ้าปรากฏว่าพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดร้ายแรงถึงขั้นปาราชิก ถูกฟ้องคดีอาญาหรือต้องหาคดีอาญาออกจากรัจ ควรให้สละสมณะเพศไปเสียก่อนได้ เนื่องจากถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดถึงขั้นร้ายแรง

9. ควรแก้ไขปรับปรุง พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 มาตรา 15 จัตวา วรคแรก ให้อำนาจมหาเถรสมาคมในการออกคำสั่งกำหนดวิธีการลงโทษทางปกครองสำหรับพระภิกษุสงฆ์ หากฝ่าฝืนให้มีความผิดทางอาญา

10. ควรแก้ไขปรับปรุง พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 ควรบัญญัติให้ผู้กระทำผิดพระวินัยถึงขั้นปาราชิก ให้มีบทลงโทษทางอาญาและควรแก้ไขปรับปรุง พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 ให้สอดคล้อง สัมพันธ์กับข้อเสนอแนะข้อ 1 ถึง ข้อ 9 เพียงเท่าที่สามารถแก้ไขดำเนินการได้

5.3 ข้อเสนอแนะด้านการดำเนินคดีอาญา

1. ควรแก้ไขปรับปรุง พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 ให้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติในการจับกุม ตรวจค้น สอบสวน พระภิกษุสงฆ์ที่กระทำผิดทางอาญาในฐานที่เหมาะสม และกำหนดวิธีการในการให้สละสมณะเพศหรือสึกถ้ามีความผิดชัดเจนเป็นไปในแนวทางเดียวกัน

2. ควรแก้ไขปรับปรุง พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 ควรมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการฟ้องคดี การพิจารณา และการพิพากษาคดี สำหรับจำเลยที่เป็นพระภิกษุสงฆ์โดยสัมพันธ์สอดคล้องกับการดำเนินการทางวินัย

3. ควรแก้ไขปรับปรุง พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 ให้หน่วยงานที่รับผิดชอบในการเริ่มต้นดำเนินคดีแจ้งเรื่องราวรายละเอียดข้อเท็จจริง และข้อกฎหมายไปยังมหาเถรสมาคมหรือหน่วยงานของฝ่ายสงฆ์ให้ทราบ เพื่อแต่งตั้งคณะกรรมการทางพระวินัยฝ่ายสงฆ์มารับทราบข้อมูลนำไปพิจารณาดำเนินการทางพระวินัยโดยเร็ว

สำหรับการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อปัญหาการดำเนินคดีอาญากับพระภิกษุสงฆ์ไปนั้น มีปัญหาและอุปสรรคทั้งในด้านปัญหาข้อกฎหมายและปัญหาในด้านการปฏิบัติ หากมีการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505, แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 และกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) ตามข้อเสนอแนะดังกล่าวก็จะทำให้กระบวนการดำเนินการทางด้านพระวินัยและการดำเนินคดีอาญากับพระภิกษุสงฆ์เป็นไปด้วยความสะดวกรวดเร็ว ลดขั้นตอน และทำให้เกิดความยุติธรรมกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน